

Fakultetsopponenten sammanfattar

LEJF MOOS

Institut for pædagogik og uddannelsesforskning,
Danmarks Lærerhøjskole, København

Peter Mac Namara – The Principal as change-agent for school climate and pupil achievement (Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet, 1999)

Peter Mac Namara fra Fakulteten för samhällsvetenskap ved Stockholms Universitet har lavet en disputats om skoleledernes muligheder for at fungere som forandringsagenter på egen skole. Udgangspunktet for projekt og undersøgelse er »School Effectiveness»-teorier/modeller. Disputatsen beskriver og analyserer således et udviklingsprojekt, som Lennart Grosin har planlagt og gennemført sammen med en gruppe skoleledere fra omegnen omkring Stockholm. Udviklingsprojektets mål var at forbedre elevernes udbytte af undervisningen, såvel med hensyn til kundskaber som sociale kompetencer. Desuden var det intentionen at forbedre skolens klima og miljø. Alle disse virkninger skulle opnås ved at skolelederne fik øget indsigt i hvordan de kunne fungere som »instructional leaders». Til dette formål gennemførtes månedlige seminarer, hvor Lennart Grosin introducerede og diskuterede »Effective School»-litteratur og -begreber. Herefter var det så skoleledernes opgave at overføre den ny erhvervede viden til deres skoler. De skulle således fungere som forandringsagenter på egen skole.

Som baggrund for sine undersøgelser fremstiller Mac Namara sit teoretiske udgangspunkt, som er en ren og ublandet fortolkning af »School Effectiveness»-teorier (Her refereres først og fremmest til Rutters, Mortimor og Grosin). Herunder refereres til ledelsesteorier, som også stammer fra denne teoriramme: Instructional leadership, transformational/transactional leadership. Selvom Mac Namara ikke beskriver den valgte instructional leadership-model detaljeret, forstår man at det er en ledelse, der udøver sin pædagogiske ledelse ved at intervenere direkte i lærernes planlægning og undervisning, for eksempel ved besøg i klasserne og kontrol af lærernes planer.

Mac Namara har anvendt en lang række dataindsamlingsmetoder for at følge projektet og vurdere dets virkning på skoleledernes kompetenceudvikling, på skolernes miljø- og klimaudvikling og på elevernes faglige og sociale udvikling: Han observerede de månedlige seminarer, analyserede de tekster (af evaluerende og diskuterende karakter) som skolelederne skriver i forløbet, og han interviewer alle ledere, grupper af lærere og grupper af elever

i 1993 og 1996. Til vurdering af effekter på klima og miljø og elevernes sociale udvikling anvender Mac Namara et spørgeskema-instrument (PESOC: The Pedagogical and Social Climate), som Grosin har udviklet. Og til at måle effekten på elevernes faglige udvikling anvendes de standardiserede, nationale tests i svensk, matematik etc.

Resultaterne fra undersøgelserne fremstilles meget detaljeret skole for skole og i sammenhæng. Her fremstilles beskrivelser og analyser af observationerne af seminarerne, som viser arbejdsgangen og de behandlede emner. Instructional Leadership og skolernes behov for klare mål for undervisningen er gennemgående emner. Her fremstilles således analyserne af PESOC-spørgeskemaerne. Hvilke emner/områder var nævnt i 93 og hvilke i 96. Mac Namara gør meget ud af at fremstille ligheder og forskelle fra 93 til 96. I de fleste tilfælde viser disse spørgeskemaer en udvikling, som iflg. School Effectiveness teorier må betegnes som negativ, men i nogle tilfælde er der dog tale om en positiv udvikling, set med disse briller og igennem de kategorier, som Mac Namara opstiller. På samme måde beskrives skolernes resultater i de nationale standardiserede tests. Heller ikke på disse områder kan der vises nogen betydende fremskridt. I nogle tilfælde er der tale om tilbageskridt i elevernes testresultater.

I et diskuterende kapitel sammenstiller Mac Namara resultaterne af sine analyser. Det væsentligste resultat er selvfølgelig, at Mac Namara ikke med de anvendte instrumenter kan påvise nogen positiv virkning på elevernes udbytte af undervisningen, hverken på de faglige eller sociale områder. Det er også signifikant at skolernes klima ikke forbedres. Desuden viser der sig ingen sammenhæng mellem klima og elevernes udbytte af undervisningen.

I den opsummerende analyse af dette forløb viser Mac Namara at selv om skolelederne fik en god forståelse af principperne i »Instructional Leadership«-modellen, så lykkedes det ikke for dem at udføre den i praksis på deres skoler, således at det fik virkning på undervisningen i klasserne eller på elevernes udbytte af undervisningen. Skolelederne og Mac Namara har en række forklaringer på den mangelfulde effekt: Skolelederne udsættes netop i perioden fra 1993 til 1996 for øget pres udefra, således at de finder det vanskeligt at gennemføre den øgede ledelsesindsats overfor lærerne. Mac Namara peger på at den organisering, som skolerne vælger – lærersamarbejde omkring klasser/klassetrin – kan give negativ effekt. I det hele taget synes den svenske diskussion omkring pædagogisk ledelse, ifølge Mac Namara, at være noget uklar.

I disse analyser peger Mac Namara også på at når skolerne ikke udviklede klare og fokuserede mål, så skyldes det en række faktorer: Lærerne har ikke indset nytten af dem, skoleudviklingen på de involverede skoler foregik måske for meget oppefra uden involvering af lærerne, der var for mange forandringer udefra, og så er den svenske skoledebat alt for optaget af at diskutere valgfrihed og individets ret og ikke af den viden som Effective School-teorier kunne give skolerne om, hvordan man kan/bør udvikle skolerne.

INGE JOHANSSON

Institutionen för barn- och ungdomspedagogisk utbildning
Campus Norrköping, Linköpings universitet

Peter Karlsudd – Särskolebarn i integrerad skolbarnsomsorg (Institutionen för pedagogik, Lärarhögskolan i Malmö, 1999)

Peter Karlsudds avhandling syftar till att undersöka hur väl den integrerade skolbarnsomsorgen uppfyller de mål som sattes upp i det pedagogiska programmet för fritidshem samt identifiera och analysera de förhållanden som har samband med måluppfyllelsen. Avhandlingen har en bred empirisk bas som innefattar 96 särskolebarn på 73 institutioner i två län. På varje institution fick två ur personalen en enkät som de ombads besvara. Utifrån denna grupp, som besvarade enkäten, valdes 16 personer ut att intervjuas. Enkätsvaren databearbetades med hjälp av faktoranalys. Denna resulterade i två faktorer som kallas »individuell utveckling» samt »trivsel och kamratrelationer». Dessa erhöles i såväl personal- som föräldraenkäten.

Uppläggningsen av resultatpresentationen är sådan att kvantitativa och kvalitativa data varvas. Den teoretiska delen innehåller en diskussion av nyckelbegreppen, normalisering, integration och integrering. Här visas också att dessa begrepp behandlas olika sett i ett historiskt perspektiv. Grunden för den teoretiska analysen är symbolisk interaktionism och i dess förlängning stämplingsteorin, som tar upp vad som händer individen då denne inte når fullvärdigt socialt erkännande. Dessutom tas två övriga teoretiska modeller upp, vilka syftar till att förstå individens beteende och vad som kan orsaka avvikelser från det »normala». Dessa är Kyléns helhetsynsmodell samt den om social utbytesteori. Den förstnämnda modellen innebär att man för att förstå en annan människa måste se till hela hennes person och den miljö hon lever i. Den sociala utbytesteorin innebär att förhållandet mellan människor skapas av det utbyte de inblandade förväntar sig av relationen.

Av resultaten framgår att särskolebarnens situation i den integrerade verksamheten är relativt god. Personalens bedömningar av fritidshemmets mål visar generellt lägre skattning än för övriga barn. Överlag är också föräldrarna mera positivt inställda till verksamheten och dess innehåll jämfört med personalen. Innemiljön i fritidshemmet visade samband med måluppfyllelse, vilket också klimatet i barn- och personalgrupp gjorde. Med tanke på de rekommendationer som ges i pedagogiskt program för fritidshem utfördes planerade och strukturerade observationer relativt sparsamt. Anmärkningsvärt är att 80% av de undersökta barnen saknade åtgärdsplan, trots att en sådan föreskrivs i målen. Personal som bedömer att arbete med särskolebarn har hög status återfinns oftare i verksamheter med hög måluppfyllelse. Integrering som princip är väl förankrad hos personalen i fritidshemmet. Det finns mycket att förbättra vad gäller information, stöd och handledning i samband med barnens placering. En ganska stor del av personalen upplever dessa insatser som klart bristfälliga. Personalens inställning till placering, för-

hållanden kring information, inskolning och uppföljning visade samband med måluppfyllelsen.

Slutsatsen i förhållande till teorin är att ett flertal positiva faktorer uppvisar samband med måluppfyllelsen. Peter Karlsudd myntar för denna inverkan från fritidshemmets verksamhet, begreppet »positiv stämpling», till exempel vad gäller relationen föräldrar och barn, tillgång på resurser, klimatet i barngruppen samt personalens arbetstillfredsställelse. Han finner och att de båda ovan nämnda modellerna, den om helhetssyn respektive social utbytesteori, också har förklaringsvärde för att förstå särskolebarnens situation. I slutordet menar Peter Karlsudd att fritidshemmet kan liknas vid ett sista »integrationsreservat», som är viktigt att ta vara på och vårda, särskilt som skolan i stor utsträckning har misslyckats i sina integrationsträvanden.

Till sin karaktär är avhandlingen brett upplagd, inte minst i sin empiriska del. Den är intressant inom sitt område, även om den är svår att kategorisera i termer av en »utvärderande» respektive »teoriprovande» ansats. Enligt min uppfattning består denna svårighet i att intressefokus förskjutits under avhandlingsarbetets gång. Termen *positiv stämpling* samt begreppen *normalisering* och *integration* är inte heller helt lätta att hantera i relation till dess innebörd i en etablerat teoretisk kontext. Sammantaget skulle avhandlingens konsistens mått väl av om relationen teori, begreppsligt innehåll och data diskuterats mera ingående. Trots den vida ansatsen och mängden av data har Peter Karlsudd lyckats hålla nere volymen till ett läsvänligt format.

Avhandlingen fyller, som jag ser det, en angelägen uppgift genom att uppmärksamma ett hittills mycket litet utforskat område, som gäller barn i behov av särskilt stöd i allmänhet och särskolebarn i synnerhet och deras integration i fritidshem. I detta hänseende är avhandlingen att betrakta som ett pionjärarbete. Dess resultat bör kunna komma väl till användning i det pågående policyarbetet inom stat och kommuner, som inriktas på att uppmärksamma barn i behov av särskilt stöd och arbetet med dem i skola och fritidshem. Innehållet i den »positiva stämplingsprocessen» bör också kunna stimulera till kommande studier.